अयनसंक्रान्तिशब्दे ३३९दर्शितम् । उत्तरायणकालाभिमानिनि मृतविद्वत्प्राणिनां ब्रह्मादिलोकप्रापणाय आतिवाहनायेश्वरनियुक्ते चेतने ४पुरुषभेदे "आतिवाहिकास्तल्लिङ्गात्" या० सू० भाष्ययोस्तथा व्यवस्थापितं तच्च आतिवाहिकशब्दे ९५१ पृ० दर्शितम् । तन्मूलमेव अग्निर्ज्योतिरित्यादिगीताव्याख्याने "अग्न्याद्यस्तदभिमानिनीदेवा" इति श्रीधरोक्तम् ।

उत्तरार्क पु० काशीस्थे उत्तरस्यां दिशि अर्ककुण्डसन्निधौ सूर्यमूर्त्तिभेदे । तद्विवृतिर्यथा "इति काशी प्रभावस्तो जगच्चक्षुस्तमोपहा । कृत्वा द्वादशधात्मानं काशीपुर्य्यां व्यवस्थितः । लोलार्क उत्तरार्कश्च शाम्बादित्यस्तथैव च । चतुर्थो द्रुपदादित्योमयूखादित्यएव च । खखोल्कखारुणादित्यो डहरकेशवसंज्ञकौ । दशमोविमलादित्यो गङ्गादित्यस्तथैव च । द्वादशश्चार्य्यमादित्यः काशीपुर्य्यां घटोद्भव ! । ४९ अ० इति द्वादशसूर्य्यभेदाभिधाय तत्स्थानानि तत्र क्रमशोऽभिहितानि ।"अथोत्तरस्यामाशायां कुण्डमर्कस्यसत्तरा । तत्र भान्नोत्तरार्केण रश्मिमाली व्यवस्थितः" ४७ अ० ।

उत्तरार्द्ध न० उत्तरमर्द्धम् उत्तरमर्द्धस्य एक दे० त० वा । देहपूर्व्वार्द्धे । तस्योत्तरत्वात्तथात्वम् "व्यूत्र स्थितः किञ्चिदिवोत्तरार्द्धम्" रघुः । कर्म्म० । २शेषार्द्धे च "अथ मध्येनैवोत्तरार्द्धेनाव्यवमेवेत्ते" शत०ब्रा० १,२,१,१२

उत्तराशा स्त्री कर्म्म० । उत्तरस्यां दिशि । उत्तराशाधीशादयः उत्तरदिगीशशब्दे पृ०१०९३ द्रष्टव्याः ।

उत्तराश्मन् पु० कर्म्म० । उत्तरप्रसिद्धप्रस्तरभेदे तत: ब्रह्मा० चतुरथ्रांम् क । उत्तराश्मक तत्सन्निहितदेशादौ त्रि० ।

उत्तराषाढा स्त्री कर्म्म० । अश्विन्यादिनक्षत्रेषु एकविंशतितमे नक्षत्रे "उप: पूर्व्वमषान्तकाभ्रुवगणस्त्रीगयुत्तराणि खमूः" ज्यो० उक्तेरियं ध्रुवगणः । तस्याः स्वरूपादि उडुचक्रशब्दे १०७१ पृष्ठे उक्तम् इयं विश्वदेवताका अस्ते-षाशब्दे ४९७पृ० उक्ता ।

उत्तरासङ्ग पु० उत्तरे ऊर्द्धभागे आसज्यते आ+सृज-कर्म्मणि घञ् । उत्तरीयवस्त्रे "शुक्लोत्तरासङ्गभृतो विधस्तान्" भट्टिः "त्वमुत्तरासङ्गवतीमधीतिनीम्" कुमा० । "कृष्णोत्तरासङ्गरुचम् विदधत्तोतपल्लवीम्" माघः । उत्तरस्यां दिशि २आसङ्गे च ।"शिशिरसमयसूर्य्यमिव कृतोत्तरासङ्गम्"काद० । रवेस्य यथा शिशिरसमये माघादौ उत्तरस्यां दिशि गतिस्तथोत्तरायणशब्दे ११०४ पृष्ठे उक्तम् ।

उत्तरासद् पु० उत्तरा उत्तरस्यां दिशि सीदति सद-क्विप् । उत्तरदिशि भागार्हेषु १मित्रावरुणप्रधानेषु २मरुत्प्रधानेषु च देवेषु "देवा मित्रावरुणनेत्रा मरुन्नेत्रा वोत्तरासद्भ्यः स्वाहा" मित्रावरुणनेत्रेभ्यो मरुन्नेत्रेभ्यो वा देवेभ्य उत्तरासद्भ्यः स्वाहा" यजु० ९,३९,३७ ।

उत्तराह पु० उत्तरमनन्तरमहः टच् समा० । अनन्तरदिने

उत्तराहि अव्य० उत्तर+प्रथमाद्यर्थे दिग्देशकालविषये आहि । उत्तरस्मिन् उत्तरस्मात् उत्तर इत्यर्थे । "आहि च दूरे"पा० उक्तेः दूरएवास्य प्रवृत्तिः । "उदीचीमेव दिशम् प्राजनंस्तस्मादुत्तराहि वाग्वदति" शत०ब्रा० २,२,२, १५ । "अव्ययात्त्यप्" पा० "कृतसित्रेभ्य एव" इति वार्त्तिके नियमात् अतो भवार्थे त्यपेव । [illegible] हि तद्भवे त्रि० ।

उत्तरिक त्रि० उत्तर उक्तक्रमरूपस्थाः ठन् । १उत्तरार्थनदादौ २नदीभेदे स्त्री ।"अनुस्नातस्य भरतो वाहिनीः चतुरङ्गिणीः । ततः शीघ्रतरं प्रायादुत्तीर्योत्तरिकां नदीम्" रामा० ।

उत्तरीय न० उत्तरस्मिन् देहभागे भवः मयट् । अर्द्धदेहभागे वस्त्रे "धौतोत्तरीयप्रतिमच्छवीनि"माघः "लगोत्तरीयानि भवन्ति साक्षात्" "अथास्य रत्नपवित्रोत्तरीयम्" रघुः । प्रतिनिधिपर्य्यान्तोत्तरीयधारणावश्यकतोक्ता आ० त० यथा । "विकल्पोऽनुत्तरीयस्य नग्नस्यावस्त्र एव च । श्रौतं स्मार्त्तं तथा कर्म न नग्नश्चिन्तयेदपि" भृगु० तद्धारणप्रकारश्च "यथा यज्ञोपवीतञ्च धार्य्यते च द्विजोत्तमैः । तथा संधार्य्यते यत्नादुत्तराच्छादनं शुभम्" स्मृतिः । "स्नायाद्वै वाससी धौते अक्लिन्ने परिधाय च । अभावे धौतवस्त्राणां शाणक्षौमाविकानि च । कुतपो वोगपट्टं वा द्विवासा येन वा भवेत्" या० स्मृ० । "येन केनेति उपवीतेन तत्प्रतिनिधीभूतेन कुशरज्ज्वादिना" आ० त० रघु० । "यज्ञोपवीते द्वे धार्य्ये श्रौतस्मार्त्तेषु कर्म्मसु । तृतीयञ्चोत्तरीयार्थं वस्त्राणामतिदिश्यते" स्मृतिः । वस्त्रान्याह "न सूतेन न दण्डेन पारक्येण विशेषतः । मूषिकोत्कीर्णजीर्णेन कर्म्म कुर्य्याद्विचक्षणः" आ० त० भारतम् । "न रक्तसुल्वणं वासो न नीलञ्च प्रशस्यते । मलाक्तं च दशाहीनं वर्जयेदर्द्धने बुधः" नरसिं० पु० । "दशाहीनेन वस्त्रेण कुर्य्यात् कर्म्माण्यभावतः" उश० । "वस्त्रं शान्यहतं धार्य्यं न रक्तं मलिनं तथा । जीर्णं वाऽपद्यर्द्धं च श्वेतं धार्य्यं प्रदक्षतः" विष्णुध० पु० ।